РОЗДІЛ 3
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ВИНИКНЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТВІР, СТВОРЕНИЙ ЗА ЗАМОВЛЕННЯМ

THE ORIGIN OF THE INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ON WORK CREATED BY ORDER

Басай О.В.,
докторант кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті досліджено права, які виникають у творця та замовника за договором про створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Ключові слова: договір про створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності, договір замовлення, творець, замовник, права сторін договору.

В статье исследованы права, которые возникают у творца и заказчика по договору о создании по заказу и использовании объектов права интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: договор о создании по заказу и использование объектов права интеллектуальной собственности, договор заказа, творец, заказчик, права сторон договора.

The article studies the rights that arise from the author and the customer under the contract for the creation and the use of objects of intellectual property rights.

Key words: contract for the creation and the use of objects of intellectual property rights, the author, the customer, the rights of the contracting parties.

Одним із договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності є договір про створення за замовленням та використання об'єктів інтелектуальної власності (надалі – договір замовлення). Особливість цього договору полягає в тому, що в ньому поєднується два договори: договір, який регулює відносини зі створення твору; договір, який визначає порядок та умови використання створеного за замовленням твору. У свою чергу, в тій частині, яка регулює відносини з використання твору, договір замовлення може бути віднесений до договорів про передання (відчуження) майнових авторських прав або до ліцензійних договорів.

Така особливість договорів замовлення впливає й на об'єм прав інтелектуальної власності, які виникають як у автора твору, так і замовника.

Від правильності та чіткості формулювання умов договору замовлення залежить його належне виконання, задоволення інтересів автора та замовника. Однак у Цивільному кодексі України, який регулює відносини, що виникають між автором та замовником, закріплено лише загальні положення щодо договорів замовлення. У зв'язку з цим актуального значення набуває дослідження розподілу прав між автором та замовником на об'єкт, створений за договором замовлення.

Стан дослідження. Договірні засади створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності досліджувались, зокрема, у працях: Е.П. Гаврилова, О.В. Жилінкової, О.П. Сергєєва, А.А. Скворцова, О.О. Підопригори, О.О. Рузакової.

Метою дослідження є визначення прав та обов'язків сторін договору про створення за замовленням та використання об'єкту права інтелектуальної власності.

Основні положення. У Цивільному кодексі України [1] договорам замовлення присвячено ст. 430, яка визначає умови розподілу прав інтелектуальної власності на створений об'єкт між творцем та замовником, а також ст. 1112, яка закріплює загальні засади укладання договорів. Разом з тим окремі важливі питання реалізації сторонами договору належних їм прав не отримали відповідного визначення в зазначених статтях, що може призводити до порушення прав та інтересів як автора, так і замовника.

За загальним правилом, за договорами щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності передаються лише ті права, які існують у момент укладання договору. У зв'язку з цим договір замовлення є певним виключенням, адже на момент його укладання об'єкт права інтелектуальної власності не існує, відповідно, не існує і прав інтелектуальної власності у його творця. З іншої сторони, якщо виходити з приписів ст. 430 та 1122 Цивільного кодексу України, саме в договорі мають бути визначені права, якими буде наділено творця, та права, які перейдуть до набувача.

Так, відповідно до ст. 430 ЦК України особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта. У випадках, передбачених законом, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати замовнику. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений за замовленням, належать творцеві цього об'єкта та замовнику спільно, якщо інше не встановлено договором.

Залежно від того, які права отримує замовник, договори замовлення поділяються на три категорії:

1) договір, за яким автор зобов'язується створити твір та передати його замовнику без надання йому будь-яких правомочностей відносно виключного права на твір;

3) договір, за яким автор зобов'язується створити твір, та передати його замовнику, та надати право на використання твору (видати ліцензію) [2].

Виходячи з положень національного законодавства, за творцем у повному обсязі закріплюються немайнові права. Щодо майнових прав питання про їх належність авторові має визначатись виключно умовами договору замовлення. Такий підхід до визначення майнових прав, якими наділяється автор, вважається не цілком

доречним, адже не містить ефективних механізмів захисту прав та інтересів творця. У першу чергу, це стосується питання виплати авторові винагороди, про яку у ст. 1112 ЦК України нічого не зазначено. Відповідно, якщо творець підпише договір замовлення, в якому нічого не буде зазначено про ціну, вартість роботи або компенсацію витрат, пов'язаних зі створенням об'єкту права інтелектуальної власності, фактично він надасть згоду на безоплатність своєї праці. Відповідно до ч. 6 ст. 33 Закону «Про авторське право і суміжні права» на замовника договором може покладатись обов'язок виплати авторові авансу як частини авторської винагороди, якщо це буде передбачатися в договорі. Вважається, що це не єдиний обов'язок, який має покладатись на замовника.

Вважається, що, якби у ЦК України було закріплено положення про право автора на отримання справедливої винагороди за створення твору, передбаченого в договорі замовлення, реалізувати його було б набагато легше, навіть за відсутності відповідних положень у договорі. Як приклад слід навести положення ст. 1288 Цивільного кодексу Російської Федерації, відповідно до якої договір авторського замовлення є відплатним, якщо угодою сторін не передбачено інше [3]. При визначенні розміру платежів, на які має право автор за договором замовлення, слід враховувати декілька аспектів. По-перше, автор має право на винагороду за створення твору за замовленням, яка може включати і вартість самої творчої діяльності автора, і компенсацію витрат, пов'язаних зі створенням твору (наприклад, вартість матеріалів, які використовувались автором – фарби, матеріали для виготовлення скульптури тощо), якщо вартість матеріалів не визначена в договорі окремо. По-друге, залежно від розподілу майнових прав на твір замовлення автор має право на виплату винагороди за відчуження майнових прав або право на ліцензійні платежі, якщо замовнику буде надано право лише на використання твору. Відповідно до Цивільного кодексу Російської Федерації автор також наділяється правом на пільговий строк для завершення роботи. Так, згідно з п. 2 ст. 1289 ЦК Російської Федерації авторові, який в обумовлений договором строк не зміг закінчити твір, надається додатковий пільговий строк, щоб завершити твір. Його розмір не може бути менше одної четвертої строку, передбаченого договором авторського замовлення на створення твору. Угодою сторін цей термін може бути збільшений. При цьому ЦК Російської Федерації передбачає випадки, в яких пільговий строк не надається. Так, замовник має право відмовитись від договору авторського замовлення безпосередньо по закінченню строку, встановлено договором для його виконання, якщо договір до цього часу не виконано, а з його умов є очевидним, що при порушенні строку виконання договору замовник втрачає інтерес до договору.

Замовник може отримувати майнові права інтелектуальної власності на твір, об'єм яких залежить від умов, визначених у договорі.

За загальним правилом, замовник отримує майнове право на використання твору. При цьому договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності повинен визначати способи та умови використання цього об'єкта замовником.

Крім того, у випадку переходу до замовника виключних майнових прав на твір він набуває виключне право дозволяти іншим особам використовувати твір, а також право забороняти неправомірне використання твору.

Слід відзначити, що договір замовлення може укладатись не лише відносно об'єктів авторського права. Цивільний кодекс України не передбачає такого обмеження та не виключає можливості створення об'єктів права промислової власності за замовленням. Різні умови набуття прав на об'єкти авторського права та права промислової власності, відповідно, впливають і на умови договору замовлення. Так, авторське право виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. У свою чергу, набуття виключних майнових прав на об'єкт промислової власності пов'язано з проведенням державної реєстрації та отриманням охоронного документу (патенту). Патент надає його власнику виключне право використовувати винахід (корисну модель) на свій розсуд, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів. Право на одержання патенту має винахідник, якщо інше не передбачено законом. Право на одержання патенту має, відповідно, правонаступник винахідника [4]. Виходячи із зазначеного, при укладанні договору замовлення на створення об'єкту права промислової власності слід обов'язково визначити, кому зі сторін договору надається право на отримання патенту.

При визначенні умов договору щодо розподілу прав інтелектуальної власності на твір, слід враховувати наступне. Авторське право на твір і право власності на матеріальний об'єкт, в якому втілено твір, не залежать одне від одного. Відчуження матеріального об'єкта, в якому втілено твір, не означає відчуження авторського права і навпаки. Незалежність авторського права і права власності на матеріальний об'єкт (матеріальний носій) проявляється через зміст особистих немайнових прав та майнових прав суб'єкта авторського права, передбачених статтями 438–441 ЦК, главою 75 ЦК, і права власності на матеріальний об'єкт, який згідно зі статтею 317 ЦК полягає у володінні, користуванні та розпорядженні ним. Наприклад, особа, придбавши картину, фотографії тощо, стає їх власником, проте не набуває авторських прав на такі твори [5]. Так, майнові права інтелектуальної власності на твір образотворчого мистецтва належать творцеві, якщо інше не встановлено договором. Відповідно до ст. 1112 ЦК України замовник набуває право власності на оригінал твору образотворчого мистецтва, створеного за замовленням.

Слід також зазначити, що особливості окремих об'єктів права інтелектуальної власності впливають і на умови їх створення, і, відповідно, на обсяг прав, якими наділяється їх творець. Такими об'єктами, зокрема, є аудіовізуальні твори.

Аудіовізуальним визнається твір, що фіксується на певному матеріальному носії (кіноплівці, магнітній плівці чи магнітному диску, компакт-диску тощо) у вигляді серії послідовних кадрів (зображень) чи аналогових або дискретних сигналів, які відображають (закодовують) рухомі зображення (як зі звуковим супроводом, так і без нього), і сприйняття якого є можливим виключно за допомогою того чи іншого виду екрана (кіноекрана, телевізійного екрана тощо), на якому рухомі зображення візуально відображаються за допомогою певних технічних засобів. Видами аудіовізуального твору є кінофільми, телефільми, відеофільми, діафільми, слайд-фільми тощо, які можуть бути ігровими, анімаційними (мультиплікаційними), неігровими чи іншими. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [6], якщо інше не передбачено в договорі про створення аудіовізуального твору, автори, які зробили внесок або зобов'язалися зробити внесок у створення аудіовізуального твору і передали майнові права організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи продюсеру аудіовізуального твору, не мають права за-

перечувати проти виконання цього твору, його відтворення, розповсюдження, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення, а також субтитрування і дублювання його тексту, крім права на окреме публічне виконання музичних творів, включених до аудіовізуального твору. У разі оприлюднення і кожного публічного виконання, показу, демонстрації чи сповіщення аудіовізуального твору, його здавання в майновий найм і (або) комерційний прокат його примірників за всіма авторами аудіовізуального твору зберігається право на справедливу винагороду, що розподіляється і виплачується організаціями колективного управління або іншим способом. Автори, твори яких увійшли як складова частина до аудіовізуального твору (як тих, що існували раніше, так і створених у процесі роботи над аудіовізуальним твором), зберігають авторське право, кожний – на свій твір, і можуть самостійно використовувати його незалежно від аудіовізуального твору в цілому, якщо договором з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, чи з продюсером аудіовізуального твору не передбачено інше.

Висновки. Отже, особливість договорів про створення за замовленням та використання об'єктів права інтелектуальної власності полягає в тому, що вони регулюють дві категорії відносин: по-перше, відносини щодо створення об'єкта права інтелектуальної власності; по-друге, відносини щодо використання таких творів.

Залежно від того, яким чином будуть розподілені права між замовником та творцем, у договорі замовлення може бути передбачено перехід прав до замовника або надання замовнику права на використання твору в межах та на умовах, встановлених у договорі.

При розподілі прав інтелектуальної власності між сторонами договору мають враховуватись особливості створення окремих категорій об'єктів права інтелектуальної власності (аудіовізуальних творів, складених творів, об'єктів промислової власності тощо).

Враховуючи, що договір замовлення, окрім Цивільного кодексу України, регулюється також Законом України «Про авторське право і суміжні права», з метою узгодження законодавства вважається за доцільне визначити права та обов'язки сторін договору замовлення у ст. 1112 ЦК України та виключити відповідні положення із Закону України «Про авторське право і суміжні права».

У Цивільному кодексі Російської Федерації відносини, які виникають при укладанні та виконанні договорів замовлення, отримали більш повне регулювання. Вивчення та врахування позитивного досвіду зарубіжних країн має важливе значення для удосконалення вітчизняної договірної практики у сфері права інтелектуальної власності, що обумовлює необхідність проведення подальших наукових досліджень у зазначеній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради. – 2003. – NN 40-44. – ст. 356.

2. Комментарий к Гражданскому кодексу РФ части четвертой (постат.). – Отв. ред. Л.А. Трахтенгерц. – М.: ИНФРА-М, КОНТРАКТ, 2009. – 812 с.

3. Гражданский кодекс Российской Федерации от 18.12.2006 N 230-ФЗ : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.consultant.ru/online/

4. Про охорону прав на винаходи та корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.

5. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Верховного Суду від 04.06.2010 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10

6. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.